

اشاره

با توجه به ایام برگزاری گرامیداشت سوم خرداد روز بزرگداشت «آزادی خرمشهر» در خصوص درس مرتبط با موضوع، مروری اجمالی بر کتاب‌های موجود در آرشیو کتاب درسی کتابخانه و مرکز اسناد سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی انجام گرفت. در بین کتاب‌های مرتبط کتاب «آمادگی دفاعی» پایه سوم راهنمایی (سال‌های ۸۰ و پایه‌های هشتم، نهم و دهم سال‌های ۹۰) انتخاب شد و موضوع «آزادی خرمشهر» در آن بررسی گردید.

مقدمه

درس آمادگی دفاعی در همان دوران مقدس به درس‌های مدارس پیوست. امام خمینی (ره) با اقدام انقلابی و دوران‌دیشی خود؛ مردم و به‌ویژه جوانان و نوجوانان را به آموزش فنون رزم و دفاع فراخواند. صدور فرمان امام (ره) به تأسیس بسیج مستضعفین در پنجم آذرماه سال ۱۳۵۸ و تأکید ایشان بر تشکیل ارتش بیست میلیونی موجب تحول جدی در جبهه‌های نبرد ما علیه متجاوزان بعثی گردید. شکوفایی استعداد‌های جوان و ناشناخته در دفاع مقدس جهانبان را حیرت‌زده کرد. یکی از ویژگی‌های کتاب آمادگی دفاعی توجه جدی به دفاع منطقه‌ای و محلی در جای‌جای میهن اسلامی است. برنامه درس آمادگی دفاعی نخست به‌صورت غیررسمی در مدارس داده شد ولی از سال ۱۳۶۷ به‌طور رسمی وارد برنامه‌های درسی آموزش و پرورش شد. هدف این درس تربیت نسلی مؤمن، شجاع، با اراده، غیور، مقاوم و توانمند در برابر حمله همه‌جانبه سخت و نرم دشمنان است؛ نسل هوشمند و با انگیزه‌ای که موقعیت و جایگاه خود را تشخیص دهد و با افزایش آگاهی و مهارت‌های دفاعی خویش آماده دفاع از ارزش‌ها باشد.

کلیدواژه‌ها: خرمشهر، کتاب آمادگی دفاعی، دفاع مقدس

آزادی خرمشهر

در کتاب آمادگی دفاعی

بین سال‌های ۸۰-۹۶

فروزان امیدی

کتاب آمادگی دفاعی براساس موضوعاتی همچون امنیت؛ تهاجم؛ انواع دفاع؛ پدافند غیرعامل؛ جنگ نرم-افزاری (جنگ روانی) تألیف شده است. وضعیت و شرایط دنیای امروز می‌طلبد که نوجوانان و جوانان عزیز با هوشیاری کامل به حوادث و اتفاقات سیاسی و اجتماعی توجه نمایند تا بتوانند با انتخاب مناسب‌ترین راه نقش مؤثری در حفظ استقلال فرهنگی و سیاسی کشور و پیشرفت میهن داشته باشند.

کتاب آمادگی دفاعی شامل موضوعات زیر می‌باشد:

امنیت ملی: وضعیتی است که در آن یک کشور بتواند منافع و ارزش‌های حیاتی خود همانند تمامیت ارضی؛ جان مردم؛ ارزش‌های دینی و ملی و... را در برابر تهدیدات داخلی و خارجی حفظ نماید.

بسیج: این کلمه در فرهنگ لغات به معنی جهاد؛ آمادگی؛ آماده‌سفر شدن؛ قصد و اراده و آماده ساختن نیروهای نظامی برای جنگ است.

جنگ نرم: این نوع جنگ در پی تغییر هویت و شخصیت «جامعه هدف» است. در این جنگ اعتقادات؛ باورها و ارزش‌های اساسی یک جامعه مورد هجوم قرار می‌گیرد.

پدافند غیرعامل: ما را با شیوه‌های دفاعی بدون استفاده از ابزارهای نظامی آشنا می‌کند.

اقتدار: اقتدار به معنی قدرت به رسمیت شناخته شده است. با ارزش‌ترین نوع آن اقتدار در حوزه فرهنگ است.

توانمندی‌های رزم انفرادی: مجموعه روش‌ها و مهارت‌های مصون ماندن از خطر آسیب دشمن است که شخص چه در زمان دفاع و چه در هنگام حمله؛ آن‌ها را به کار می‌برد.

آشنایی با حوادث و کمک‌های اولیه: حوادث که انسان در به‌وجود آمدن آن نقشی ندارد.

این کتاب برای دانش‌آموزان پایه سوم راهنمایی دهه‌های ۸۰ و دانش‌آموزان پایه‌های نهم و دهم سال‌های ۹۶ تدوین شده بود و براساس کتاب‌های موجود در بخش آرشیبو بر کتاب‌های دهه ۸۰ تا ۹۰ مرور اجمالی شد. در بررسی‌ها مشخص شد که طی این سال‌ها بعضی از دروس کتاب آمادگی دفاعی در طول ۱۰ سال گذشته تغییری نداشته‌اند و موضوع آزادی خرمشهر با عنوان درس هشت سال دفاع مقدس و مدافعان سرزمین ایران و

خاطرات در این کتاب مطرح شده است. روز سی و یک شهریور ماه ۱۳۵۹ حدود ساعت یازده صبح بود که با غرش ده‌ها هواپیما سراسیمه، از اتاق‌ها و خانه‌ها بیرون دویدیم. شاید ۲۰-۳۰ هواپیما همزمان در آسمان خرمشهر پرواز می‌کردند. زن و مرد و بچه همگی وحشت‌زده و هراسان به کوجه‌ها ریخته بودند. چند دقیقه بعد همگی بی‌اختیار به سوی نیزاری که در پشت منطقه مسکونی قرار داشت، هجوم بردیم. صدای انفجارهای ناشی از بمباران همه را تکان داد. دقیقاً معلوم نبود کجا را زده‌اند؛ اما از طرف گمرک و نیروی دریایی دود غلیظی به آسمان بلند بود.

رادیو را روشن کردیم تا ببینیم چه خبر است؛ اما بی‌فایده بود غافلگیر شده بودیم. از آن ساعت تا دو بعدازظهر که رادیو از شروع رسمی جنگ توسط رژیم بعثی عراق خبر داد، صدبار مردیم و زنده شدیم. شب در مسجد جامع قیامتی بود. همه آمده بودند تا ببینند چه باید کرد...

پایداری خرمشهر

خرمشهر مظهر پایداری و مقاومت مردم ایران در دوران دفاع مقدس شد. زیرا مردم خرمشهر و رزمندگانی که از شهرهای مختلف ایران خود را به آنجا رسانیدند، در مقابل چند لشکر مجهز به توپ و تانک دشمن برای حفظ این شهر مقاومت کردند. پس از سقوط خرمشهر، اشغالگران بر روی دیوارهای شهر نوشتند: «جئنا لنبقی» (آمده‌ایم تا بمانیم). مطبوعات رژیم صدام نیز به‌صورت رسمی اعلام کردند محمّره (خرمشهر) سرزمین اجدادی ماست و نیروهای مسلح عراق آن شهر را برای ابد باز پس گرفتند. شخص صدام نیز سرمست از این پیروزی ادعا کرد:

«اگر ایرانی‌ها بتوانند خرمشهر را پس بگیرند، من کلید شهر بصره را به آن‌ها خواهم داد.»

در چنین وضعیتی امام خمینی (ره) به‌عنوان فرمانده کل قوا به نیروهای مسلح ایران دستور شکسته شدن محاصره آبادان را صادر کرد. با این پیام نیروهای رزمنده ارتش و سپاه به همراه رزمندگان بسیجی برخی از مناطق اشغال شده را آزاد کردند و در ادامه با عملیات «ثامن‌الائمه» در مهرماه ۱۳۶۰ محاصره آبادان را در هم شکستند.

آزادی خرمشهر

پس از آزاد شدن مناطقی از خوزستان توسط

شهید مریم فرهانیان

شهید مریم فرهانیان در ۲۴ دی ۱۳۴۲ در آبادان و در خانواده‌ای متوسط و مذهبی به دنیا آمد. قبل از پیروزی انقلاب اسلامی همراه با برادرش مهدی در جلسات سیاسی، مذهبی و تظاهرات مردمی شرکت می‌کرد.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، در سال ۱۳۵۹ به سپاه پاسداران انقلاب اسلامی پیوست و پس از گذراندن دوره‌های آموزش پرستاری و امدادگری در بیمارستان شرکت نفت امام خمینی (ره) آبادان، مشغول خدمت شد. او در حالی که هفده ساله بود، در بیمارستان به امدادگری و مداوای مجروحان جنگ تحمیلی می‌پرداخت. یک بار در حالی که در بیمارستان مشغول خدمت بود، در اثر گلولهٔ خمپاره دشمن مجروح شد و چند روزی را بر روی تخت بیمارستان گذراند. شهید فرهانیان برای مددکاری به خانواده شهدا و رسیدگی به وضعیت آن‌ها به روستاها و مناطق اطراف آبادان می‌رفت و ضمن کمک به آن‌ها، به کودکان روستایی قرآن آموزش می‌داد. این دختر شجاع و باایمان با وجود آنکه برادرش مهدی تنها ۲۳ روز پس از شروع جنگ تحمیلی به شهادت رسیده بود، در شهر آبادان حضور یافت و به مداوای مجروحان و خدمت به هم‌نوعان خود پرداخت. خواهر مریم فرهانیان می‌گوید: او سعی می‌کرد نوع پوشش و رفتارش به گونه‌ای باشد که باعث جلب توجه دیگران نشود. او در زمان شهادت تنها ۲۱ سال داشت. زندگی‌نامهٔ شهید مریم فرهانیان در کتابی با عنوان «دختری کنار شط» چاپ و نشر شده است. بخشی از فعالیت زنان که در دفاع مقدس مشارکت داشتند:

۱. رساندن وسایل و ادوات جنگی به رزمندگان
۲. درمان مجروحان جنگ و انتقال آن‌ها به پشت جبهه و مراقبت از آنان
۳. خارج کردن شهدا از منطقهٔ نبرد به پشت جبهه
۴. رساندن آب و مواد غذایی به رزمندگان
۵. تهیه و تدارک دارو، لباس و سایر امکانات مورد نیاز رزمندگان
۶. شرکت در نبرد مستقیم با دشمن (در صورت نیاز)

پی‌نوشت

۱. انتشارات سورهٔ مهر، صفحهٔ ۱۸۸، کتاب خاطرات

رزمندگان ارتش، سپاه و نیروهای بسیجی که با هدایت و رهبری امام خمینی (ره) انجام شد؛ ارتش صدام با دادن تلفات زیاد و به اسارت درآمدن بیش از ۱۸۰۰۰ نفر از نیروهایش درهم شکست. سرانجام در تاریخ سوم خرداد ماه سال ۱۳۶۱ خرمشهر قهرمان آزاد شد و پرچم مقدس جمهوری اسلامی ایران بار دیگر بر فراز گلدسته‌های مسجد جامع این شهر به اهتزاز درآمد. پس از شکسته شدن محاصره آبادان و آزادسازی خرمشهر، رزمندگان شجاع میهن در طی عملیات‌های متعددی بخش‌های دیگری از مناطق اشغال‌شده کشورمان را از متجاوزین پس گرفتند و به تعقیب آنان نیز پرداختند.

زنان قهرمان در دوران دفاع مقدس

در دفاع مقدس، زنان با ایمان و شجاع ایرانی، از ابتدای تهاجم ارتش بعثی عراق به کشورمان، در کنار مردان و در مقابل دشمن ایستادگی و مقاومت کردند و پس از آن نیز در پشت جبهه کارهایی انجام می‌دادند که اگر ارزش و پاداش آن نزد خداوند از دفاع مستقیم بیشتر نباشد، کمتر نخواهد بود:

سیده زهرا حسینی، دختر رزمندهٔ ساکن خرمشهر

یک دفعه دل به دریا زدم و گفتم: هر چه بادابادا! نهایتاً می‌گویند دختری دیوانه شده؛ خُب بگویند. چادرم را مرتب کردم. یک دفعه بلند شدم و لبهٔ وانت ایستادم. شروع کردم به صحبت و گفتم: مردم اینا جوان‌های مظلوم خرمشهر هستند که به این روز افتادند. اینا به خاطر دفاع از ناموس و شرفشان، به خاطر دین و مملکتشان کشته شدند. سه روزه که به خاطر نبود آب و کفن، به خاطر بمباران هواپیما نتونستیم اینا رو به خاک بسپاریم.^۱